

Предложена формулировка понятия нематериальных активов, приведены признаки выделения нематериальных активов как особого вида активов предприятия. Приведены группы нематериальных активов, по которым ведется аналитический учет в разрезе объектов, предложена классификация нематериальных активов по объектам прав и по приоритетам доходности.

Ключевые слова: нематериальные активы, идентификация, признаки, группы, классификация.

Starko I.E. Conceptual and classification aspects of definition of intangible assets

The concept of intangible assets is brought forward and the features of intangible assets as a special kind of enterprise assets are distinguished. It is mentioned the groups of intangible assets that are under analytical recognition. The classification of intangible assets as the objects of law and yield priorities is set.

Keywords: intangible assets, identification, features, groups, classification.

УДК 504

Аспір. В.Ф. Терещенко –

Інститут агроекології і природокористування НААН, м. Київ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО АУДИТУ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Проаналізовано екологічні проблеми в господарській діяльності підприємств Черкаської області. Розкрито актуальність застосування екологічного аудиту і проаналізовано дотримання нормативно-правового законодавства. Досліджено основні джерела забруднення навколишнього природного середовища в регіоні за всіма категоріями підприємств області.

Ключові слова: аудит, стандарти, законодавство, гармонізація, підприємство, дослідження, обґрунтування.

Нині навколишнє природне середовище зазнає негативного впливу від виробничої діяльності людини в різних галузях сільськогосподарського виробництва. Забруднюється пестицидами, органічними і мінеральними добривами вода та відходами ґрунт і повітря. Проводиться надмірне розорювання сільськогосподарських угідь, що призводить до водної і вітрової ерозії, посухи, пилової бурі тощо. Супутній негативний вплив завдають фізичні явища природи – грозові дощі, шквали, смерчі та ін. Тому важливе місце у зменшенні негативного впливу зазначених чинників мають не тільки організаційно-господарські заходи системи екологічного менеджменту, але й контроль за раціональним використанням природних ресурсів згідно з нормативно-правовим законодавством.

Саме для вирішення цих питань розробили та впроваджують регулювальну нормативно-правову базу в усіх галузях національної економіки. В екологічному законодавстві України були усунені розбіжності між державними та міжнародними стандартами, що сприяло їх гармонізації і створенню міжнародної серії державних стандартів ДСТУ ISO, із них:

ДСТУ ISO 14010-97 "Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Загальні принципи", ДСТУ ISO 14011-97 "Настанови щодо здійснення екологічного аудиту. Процедури аудиту. Аудит систем управління навколишнім середовищем", ДСТУ ISO 14012-97 "Настанови щодо здійснення еколо-

гічного аудиту. Кваліфікаційні вимоги до аудиторів з екології", на зміну яким прийшов стандарт ДСТУ ISO – 19011:2003 "Настанови щодо здійснення аудитів систем управління якістю і (або) екологічного управління" та інші.

Досвід застосування законодавства про екологічний аудит виявив деякі прогалини, суперечності та слабкі місця. Зокрема, існують лише поодинокі випадки проведення обов'язкового екологічного аудиту. Стосовно об'єктів, які за законом підлягають обов'язковому екологічному аудиту, органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування виступають не замовниками, а лише ініціаторами проведення "добровільно примусового" екологічного аудиту, покладаючи обов'язок його здійснення на керівників (власників) відповідних об'єктів. Така ситуація пояснюється тим, що, згідно зі ст. 24 Закону фінансування, проведення екологічного аудиту забезпечується його замовником. Однак, за браком фінансування в Державному та місцевих бюджетах, коштів на проведення екологічного аудиту не закладають.

На сьогодні чинне екологічне законодавство не лише не сприяло покращення навколишнього природного середовища, а й не зупинило зростаючого руйнування довкілля. Низька плата за використання природних ресурсів, символічні штрафи за порушення законодавства, недостатньо висока екологічна культура менеджменту підприємств та населення призводять до того, що ціною економічного зростання є деградація довкілля і створення умов, не сумісних з належною якістю життя і здоров'я населення [1].

Питання екологічного аудиту і проведення його на об'єкті аудиту висвітлено у працях: Т.П. Галушкіної, В.Я. Шевчука, Ю.М. Саталкіна, В.В. Семенко, В.Р. Лозанського, Н.Р. Малишева, В.М. Навроцького, О.В. Неженцева та ін. Водночас існує необхідність у розробленні нової та подальшому удосконаленні існуючої законодавчої, нормативної та методологічної бази проведення екологічного аудиту з урахуванням мотивів та стимулів його впровадження в сільськогосподарському виробництві.

Мета роботи – дослідити виконання нормативно-правового забезпечення екологічного аудиту в господарській діяльності підприємств Черкаської області.

Результати досліджень. Екологічна ситуація – це результат негативних процесів і змін у природних територіальних або ландшафтних комплексах, які відбуваються відповідно до природних динамічних тенденцій та під впливом господарської діяльності людини. Вони є синтезом конкретних екологічних проблем, які мають свої закономірності територіальної диференціації. Це зумовлює нові передумови знань ландшафтної структури території щодо перспективи поліпшення екологічної ситуації в регіоні [3]. Саме тому, важлива роль належить розробленим стандартам, які встановлюють комплекс обов'язкових норм, правил, вимог щодо охорони навколишнього природного середовища та запобігання негативним наслідкам.

Оскільки у виробництві задіяні системні підходи для виробництва сільськогосподарської продукції, розглянемо, як впроваджуються реально підприємствами гармонізовані державні стандарти ДСТУ ISO України під час реформування економіки в аграрному природокористуванні.

Для вивчення сучасного стану розвитку та доцільності впровадження екологічного аудиту в процесі виробництва аграрної продукції ми провели дослідження в Черкаській області. Державний контроль за додержанням вимог природоохоронного законодавства в області здійснюється Державною екологічною інспекцією в Черкаській області.

За звітний період 2011 р. проведено 1604 перевірок з дотримання вимог природоохоронного законодавства. Співробітниками екологічної інспекції перевірено 1296 об'єктів, з них комплексно 693, та 115 фізичних осіб. Внаслідок перевірок щодо порушення вимог нормативно-правових актів у сфері охорони навколишнього природного середовища до адміністративної відповідальності притягнуто 1701 особу; накладено штрафів на суму 663,14 тис. грн; пред'явлено 243 претензійних та позовних заяви за збитки, заподіяні внаслідок порушення природоохоронного законодавства на суму 16335,79 тис. грн; тимчасово заборонено (зупинено) діяльність 50 підприємств [2].

Враховуючи такі обставини, ми провели дослідження з питань діяльності суб'єктів господарювання в аграрному виробництві. Особливу увагу приділено питанню з використання органічних і мінеральних добрив, пестицидів на посівах сільськогосподарських культур та багаторічних насаджень.

Аграрними підприємствами Черкащини під урожай 2011 р. на 947,6 тис. га посівної площі внесено 857,2 тис. ц мінеральних добрив, зокрема азотних – 593,5 тис. ц, фосфорних – 126,6 тис. ц, калійних – 137,1 тис. ц. З них на удобреній площі 777,6 тис. га, на гектар внесено азотних добрив 65,6 кг, фосфорних – 13,4 кг, калійних – 14,5 кг живильної речовини добрив [2]. Внесено 1152,1 тис. тонн органічних добрив, що в середньому по області становить 1,22 т. на гектар. Для забезпечення балансу гумусу залежно від типу ґрунту необхідно 9-12 т органічних добрив. Аргументом мінімального використання органічних і мінеральних добрив слугує фінансова криза в державі. Саме сільськогосподарське виробництво області потребує значної частини бюджетного фінансування в державі для вирішення цих питань.

Низькі норми внесення мінеральних і органічних добрив покращують екологічний стан навколишнього середовища. Проте, їх нестача негативно впливає на відновлення природної родючості ґрунту. Водночас здійснено дослідження стосовно використання пестицидів в аграрному виробництві. За всіма категоріях господарств Черкаської області під урожай 2011 р. внесено 2,45 тис. тонн засобів захисту рослин, якими було оброблено 2669,1 тис. га посівів, на 1 га орних земель внесено 1,09 кг пестицидів.

Для обґрунтування якісного проведення комплексу заходів з захисту сільськогосподарських культур від шкідливих організмів та їх вплив на охорону навколишнього середовища в 2011 р. Черкаською філією ДУ "Центрдержродючість" досліджено 1579 проб ґрунту господарств населених пунктів на визначення вмісту залишкових кількостей пестицидів. З них забруднено 967 проб (61,2 %), з перевищенням ГДК – 1 проба.

Це доказ про відсутність у державних органах управління області відповідних служб контролю за науково обґрунтованим використанням мінеральних і органічних добрив та пестицидів в аграрному виробництві. Процес контролю за користуванням, відновленням природних ресурсів та охороною

навколишнього природного середовища належить системі екологічного менеджменту, інструментом якого є екологічний аудит.

Дослідженням аеротехногенного забруднення встановлено, що основним джерелом забруднення навколишнього природного середовища в регіоні є підприємства Черкаської промисловості та агросфера: ВП "Черкаська ТЕЦ" ПАТ "Черкаське хімволокно", ПрАТ "Миронівська птахофабрика", ПАТ "Азот". За 1988-2006 рр. викиди промислових підприємств скоротились у 2,8 рази внаслідок економічної кризи 1990-х років. Проте нормативи забруднення часто перевищують. У 2011 р. середньорічні концентрації аміаку становили 1,25 ГДК, формальдегіду – 2 ГДК [2]. Через забруднення сільськогосподарських угідь, зокрема орних земель, можуть порушуватися екологічні умови для виробництва аграрної продукції.

Вплив аеротехногенного забруднення синергетично може підсилювати періодичні посухи та сухоту. За такого формування системного підходу до методів господарювання в галузях сільськогосподарського виробництва системи екологічного аудиту, де закладено кращі суспільні цінності для людства на основі нормативно-правового законодавства передового досвіду країн Європейського Союзу, в Черкаській області не застосовують.

Триває недотримання лімітів на викиди, скиди забруднювальних речовин та розміщення відходів у місцях, що забруднюють навколишнє природне середовище. Практично, виконання значної частини розроблених і гармонізованих державних стандартів ДСТУ ISO у сфері якості життя порушуються. Проте стандартизація все більше набуває визнання в галузях сільськогосподарського виробництва щодо встановлення вимог до регламентування якості продукції, природокористування та природоохоронної діяльності, ефективності виробничих систем тощо.

Вирішення таких нагальних питань сьогодення і в перспективі належить екологічному аудиту. Нині, за умов економічної кризи, зростає його значущість щодо впровадження в аграрне виробництво. Це дає змогу ідентифікувати вплив сільськогосподарських підприємств на довкілля; своєчасно виявляти резерви зниження витрат, зокрема за рахунок мінімізації відходів, виявляти економію матеріальних і природних ресурсів; нести відповідальність за невиконання екологічного законодавства з охорони навколишнього природного середовища.

Отже, екологічний аудит – новітній інструмент системи менеджменту в сільськогосподарському виробництві, що зобов'язує суб'єкти господарювання здійснювати виробничу діяльність на законодавчій основі та запобігати виникненню негативних процесів в навколишньому природному середовищі. Проте він ще не набув широкого застосування в сільськогосподарському виробництві і потребує великої уваги від державних органів управління для його впровадження.

Література

1. Максимів Л.І. Механізм формування системи екологічного аудиту в Україні / Л.І. Максимів // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 174-181.
2. Офіційний web-сайт Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Черкаській області. [Електронний ресурс]. – Доступний за <http://eco.cck.ua>.
4. Економіка, планування та управління в галузях

3. Триснюк Ф.М. Основні екологічні проблеми та шляхи їх подолання в західному регіоні / Ф.М. Триснюк, В.І. Мокрий // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 22.11. – С. 75-80.

Терещенко В.Ф. Нормативно-правовое обеспечение экологического аудита в сельскохозяйственном производстве

Проанализированы экологические проблемы в хозяйственной деятельности предприятий Черкасской области. Раскрыта актуальность применения экологического аудита и проанализировано выполнение нормативно-правового законодательства. Исследованы основные источники загрязнения окружающей природной среды в регионах по всем категориям предприятий области.

Ключевые слова: аудит, стандарты, законодательство, гармонизация, предприятие, исследования, обоснование.

Tereshchenko V.F. Legal support of environmental audit in agricultural production

The environmental problems in the economic activity of Cherkassy region were analyzed. The urgency of environmental audit and the implementation of regulatory legislation have been discovered. The main sources of pollution for environment in regions for all productions categories were researched.

Keywords: audit, standards, act, harmonization, enterprise, researches, substantiation.

УДК 331.73:631

Доц. С.М. Тесля, канд. екон. наук;

магістрант М.А. Федорович – Львівський НУ ім. Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВАРНИХ БІРЖ В УКРАЇНІ

Розглянуто суть і необхідність організації та регулювання діяльності бірж, які функціонують на товарному ринку. Проаналізовано основні тенденції та закономірності розвитку вітчизняних товарних бірж. Визначено та обґрунтовано основні напрями державного регулювання товарного біржового ринку в Україні.

Ключові слова: товарна біржа, біржовий ринок, організація діяльності товарних бірж.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкової економіки зажадав не тільки зміни існуючого ринку, але і створення нових ринків, не властивих системі планової економіки. Це привело до зміни традиційних і утворення нових форм торгівлі та слугувало об'єктивною основою відродження в Україні товарних бірж.

На сучасному етапі розвитку біржова діяльність в Україні характеризується низькою ефективністю, її розвиток в Україні не відповідає світовим стандартам. Поряд із цим зниження платоспроможності підприємств, розвиток бартерної торгівлі, введення регіональних замовлень без фінансового забезпечення та ринкових засобів закупівлі, особливо, на сільськогосподарську продукцію, призвели до скорочення і зупинки діяльності багатьох товарних бірж в Україні.

Вітчизняні біржі не повною мірою виконують властиву біржі, як ринковому інституту, регулятивну функцію. Відбір та розроблення відповідних заходів щодо активізації біржової діяльності можливі лише на основі аналізу головних тенденцій і проблем функціонування вітчизняних товарних бірж.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми діяльності біржового ринку розглянуто у роботах зарубіжних вчених А.Г. Грязновой, О.І. Дегтярьовой, К.І. Иванова, А.А. Иващенко, Маневича А., Е. Роде, Дж. Сороса, У. Шарпа, Ф. Шварца, А.А. Яковлева та ін. Значний внесок у розвиток біржової справи зробили такі вітчизняні вчені, як Бланк І.А., Губський Б.В., Єщенко П., Колісник М.В., Кузьмін О.Є., Кутиркін А.М., Скотнікова М.М., Сохацька О.М., Хромов О.П. та ін. У наукових працях цих вчених досліджено сутність біржових операцій, особливості функціонування ф'ючерсних ринків та механізм їх державного регулювання, концептуальні засади біржового ціноутворення, організація клірингу тощо. Проте додаткового висвітлення потребують питання класифікації важелів регулювання біржового ринку, класифікації факторів, які активізують або гальмують біржову діяльність, дослідження ділової активності бірж окремих регіонів, встановлення критеріїв оптимізації біржової діяльності перехідного періоду. Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних з необхідністю вдосконалення в Україні механізму організації та регулювання діяльності товарних бірж з врахуванням специфіки періоду трансформації суспільних відносин, обумовлює актуальність вибору цієї теми в умовах українського сьогодення.

Мета дослідження. Основна мета дослідження полягає у розробленні теоретичних положень та практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення організації і регулювання біржової діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Товарна біржа виникла в процесі еволюції різних форм оптової торгівлі і є одним із видів організованого товарного ринку. Тому біржу як класичний інститут ринкової економіки, що формує сучасний оптовий ринок, потрібно розглядати в організаційному, економічному та юридичному аспектах її діяльності:

- з організаційного погляду – це добре обладнане "ринкове місце", що надається учасникам біржового торгу;
- з економічного погляду – це організований у певному місці регулярно діючий за встановленими правилами оптовий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами, оптова торгівля товарами за зразками та стандартами і контрактами на їх поставку в майбутньому, а також валютою, дорогоцінними металами за цінами, що офіційно встановлені на основі попиту та пропозиції;
- в юридичному аспекті – це організація, що об'єднує фізичних і юридичних осіб, які володіють відокремленим майном і мають майнові та власні немайнові права та обов'язки.

На сучасному етапі розвитку біржа виступає самостійним суб'єктом господарювання, що виконує певні функції в економіці. Економічну природу товарної біржі можна виразити через таке означення: сучасна товарна біржа – це фінансовий ринок, на якому різні групи його учасників торгують контрактами, прив'язаними до цін на сировину або на так звані "нетоварні цінності", з метою зняття із себе цінового ризику й передачі його іншим учасникам ринку, або, навпаки, з метою прийняття цього ризику на себе в розрахунок одержати прибуток [1, с. 38]. Економічна природа товарної біржі потребує відповідного законодавчого закріплення. Основи правового положення сучасних